

Изм.№ 194 С/01.06.2021 г.

ДО
Г-Н АТАНАС ПЕКАНОВ
СЛУЖЕБЕН ЗАМЕСТНИК
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ
ПО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА

КОПИЕ:
Г-Н ЦВЕТАН КЮЛАНОВ
РЪКОВОДИТЕЛ НА ПРЕДСТАВИТЕЛСТВОТО НА
ЕВРОПЕЙСКАТА КОМИСИЯ В БЪЛГАРИЯ

Г-Н АСЕН ЛИЧЕВ
СЛУЖЕБЕН МИНИСТЪР НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ
МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ

Г-Н АНДРЕЙ ЖИВКОВ
СЛУЖЕБЕН МИНИСТЪР НА ЕНЕРГЕТИКАТА
МИНИСТЕРСТВО НА ЕНЕРГЕТИКАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Г-Н КИРИЛ ПЕТКОВ
СЛУЖЕБЕН МИНИСТЪР НА ИКОНОМИКАТА
МИНИСТЕРСТВО НА ИКОНОМИКАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Г-Н ХРИСТО БОЗУКОВ
СЛУЖЕБЕН МИНИСТЪР НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО, ХРАНИТЕ И ГОРИТЕ
МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО, ХРАНИТЕ И ГОРИТЕ

Г-ЖА ВИОЛЕТА КОМИТОВА
СЛУЖЕБЕН МИНИСТЪР НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО
МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО

Г-Н ГЕОРГИ ТОДОРОВ
СЛУЖЕБЕН МИНИСТЪР НА ТРАНСПОРТА, ИНФОРМАЦИОННИТЕ ТЕХНОЛОГИИ И
СЪОБЩЕНИЯТА
МИНИСТЕРСТВО НА ТРАНСПОРТА, ИНФОРМАЦИОННИТЕ ТЕХНОЛОГИИ И СЪОБЩЕНИЯТА

Г-ЖА ЗАРИЦА ДИНКОВА
ЗАМЕСТНИК-МИНИСТЪР НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ
МИНИСТЕРСТВО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

Г-Н ИВАН ИВАНОВ
ДИРЕКТОР НА ДИРЕКЦИЯ "ЦЕНТРАЛНО КООРДИНАЦИОННО ЗВЕНО"
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Г-ЖА ПЕТЯ ВАСИЛЕВА
ДИРЕКТОР НА ДИРЕКЦИЯ "КООРДИНАЦИЯ ПО ВЪПРОСИТЕ НА ЕС"
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ОТНОСНО: Препоръки към проект на Националния план за възстановяване и устойчивост, версия от 16.04.2021 г., стълб 2.Б Зелена България и стълб 2.В Свързана България

УВАЖАЕМИ Г-Н ПЕКАНОВ,

От името на фондация “Блулинк”, предоставяме на вашето внимание препоръки към проекта на Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ), версия от 16.04.2021 г., стълб 2.Б Зелена България и стълб 2.В Свързана България.

Препоръките, които отправяме по двата стълба са по отношение на компоненти: Нисковъглеродна икономика, Устойчиво селско стопанство и Транспортна свързаност, като същите са в посока подобряване на заложените дейности, увеличаване бюджета на някои от мерките, както и включване на допълнителни мерки, които от една страна са необходими и директно ще доведат до опазване на природата, а от друга страна ще спомогнат за смекчаване на ефекта от климатичните промени. Включили сме и хоризонтални препоръки по отношение на внедряването на принципите на кръговата и био икономиката във всичките 4-ри стълба на НПВУ.

Предложенията, които правим са изготвени в рамките на проект “Насърчаване на обществения дебат по процеса на зелено възстановяване и устойчивост в България¹” ([Fostering Public Debate on Green Recovery and Resilience Process in Bulgaria](https://www.bluelink.net/novini/nasarchavane-na-obshtestveniya-dialog-za-zeleno-vazstanovyavane-ot-covid-19.html)). Стратегическа цел на проекта е да допринесе за подобряване на диалога с различни заинтересовани страни и професионални групи, които ще бъдат пряко засегнати от изпълнението на НПВУ. Дейностите включват проучване и анализ на алтернативни варианти и добри практики от 3 други страни-членки на ЕС, свързани със зеленото възстановяване от COVID-19 (Латвия, Словакия и Португалия). Проектът се осъществява от Зелената европейска фондация (Green European Foundation) в сътрудничество с Блулинк, с финансовата подкрепа на Европейския парламент.

Оставаме на разположение за допълнителни въпроси и уточнения по направените от нас препоръки.

Приложения:

1. Препоръки към компонент “Нисковъглеродна икономика”, области на политика: енергетика и енергийна ефективност и компонент “Транспортна свързаност”
2. Препоръки към област на политика: кръгова икономика
3. Препоръки към компонент “Устойчиво селско стопанство”.

С уважение,

Наталия Петрова Димитрова-Попова
Член на УС и ръководител проект
Фондация “Блулинк”

¹ <https://www.bluelink.net/novini/nasarchavane-na-obshtestveniya-dialog-za-zeleno-vazstanovyavane-ot-covid-19.html>

Приложение № 1. Препоръки към компонент “Нисковъглеродна икономика”, области на политика: енергетика и енергийна ефективност, стълб 2.Б Зелена България и компонент “Транспортна свързаност”, стълб 2.В Свързана България, НПВУ, версия 1.2 от 16.04.2021 г.

1. Контекст и очаквания от НПВУ по отношение климатичните и енергийните аспекти

Климатичните политики и целите за декарбонизация на Европейския съюз заемат централно място в Европейския семестър и политическата програма на Европейската комисия и Европейския парламент – „Зеленият пакт“. Независимо от КОВИД-кризата, ЕС потвърди ангажиментите си към пакта. Нещо повече – той се превърна в основа за икономическа трансформация, чрез Инструмента за възстановяване „Следващо поколение ЕС“. „Зеленият преход“, заедно с „дигиталния преход“ са двата основни стълба на Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ), и заедно с Многогодишната финансова рамка (МФР) 2021-2027 г., са основата за постигане на политическите и икономическите цели от Европейския семестър. Именно затова минимум 37% от средствата МВУ и поне 30% от МФР са насочени към декарбонизацията и климатичните цели.

В тази връзка се очаква Националните планове за възстановяване и устойчивост (ННПВУ) трябва да заложат на подход, при който „зеленият преход“ е водещ в процеса на икономическото възстановяване от кризата породена от КОВИД. В неговата сърцевина са климатичните политики на ЕС, които се реализират в най-голяма степен през промените в сектори енергетика и транспорт, както и през хоризонталния „сектор“ на енергийната ефективност.

2. Какво реално включва НПВУ по отношение на климатичните и енергийните аспекти

Българският НПВУ включва различни мерки (определяни като „реформи“ и „инвестиции“), които имат отношение към декарбонизацията и са свързани с посочените сектори. Те могат да бъдат обобщени така:

- инвестиции в енергийна ефективност – в жилищни сгради, индустрията, транспорта и публичните сгради в различни сектори (образование, здравеопазване, култура и др.);
- инвестиции във ВЕИ – пилотни проекти в МСП и в жилищни сгради;
- инвестиции в железопътен транспорт (БДЖ, метро) и в обновяване на градски и междуградски транспорт („Зелена мобилност“);
- инвестиции в хибридни газопроводи, които в бъдеще да служат и като тръбопроводи за пренос на водород и др. нисковъглеродни газообразни горива, а също и на 85 MW електролизьори за производството на 12 хил. тона водород;
- инвестиции в програма за икономическа трансформация и трансформация и развитие на информационните системи и системите в реално време на Електроенергийния системен оператор в условията на нисковъглеродна икономика.

Макар в НПВУ да се твърди, че почти всички от тези инвестиции и реформи имат голям принос както към реформите в сектора „Енергетика“ за постигане на целите за декарбонизация на ЕС, това трудно може да бъде доказано. Липсата на измерими индикатори и стойности за съжаление поставя под съмнение очакваните резултати от реформите, водещи до намаляване на емисиите, които могат да бъдат постигнати с всяка инвестиция по това направление.

Преди да направим конкретни предложения за подобряване слабостите в плана, ще започнем с няколко основни недостатъци на НПВУ:

1. *Липсата на информация дали България ще поиска средства от „заемния стълб“ на МВУ за изпълнението на НПВУ. Далеч сме от мисълта, че няма да се наложи да се използват заемни средства, като освен посоченият източник, се очакват и други възможни източници като МФИ и частен заемен*

капитал. В същото време „Заемният стълб“ на МВУ ще предоставя най-евтиният възможен кредитен ресурс.

2. *Борбата с корупцията.* Описаните механизми в т. 4.1. Ефективно изпълнение и т. 6 Контрол и одит, Част 3, Допълняемост и изпълнение на плана повтарят сега съществуващите системи за контрол и одит на средствата, получавани от ЕС. Смятаме че НПВУ (както и останалите средства, които ще бъдат получени от България по линия на европейските фондове и програми), следва да бъдат подложени на много по-строг контрол срещу лошо планиране и администриране на средствата, несъответствие с националните и европейски политики, корупция, пране на пари.

3. *Демаркация и обвързване на реформите и инвестициите от НПВУ с националния бюджет на Република България* и най-малко тригодишната прогнозна бюджетна рамка. Липсва информация за връзките на НПВУ с държавния бюджет (ДБ) и позеленяването на ДБ. Съществува риск политиките, насочени към „зеления преход“, да бъдат финансирани само със средствата на НПВУ и отчасти със средства от останалите фондове и програми на ЕС, докато разходите за сметка на ДБ да не участват активно в този преход, или дори да финансират дейности, които го забавят или пречат. Този риск е ключов в сфери като инфраструктурно строителство, транспорт, енергетика, земеделие и дори опазване на околната среда. Самият факт, че в България европейските средства са разглеждат единствено като инструмент за инвестиции от страна на държавата или насочване от държавата на средства към други бенефициенти представлява изключително ограничен подход. Планът за възстановяване не дава ясна връзка и отговори, спрямо бюджетните приходи и разходи на държавата, в средносрочен и дългосрочен аспект. Това само по себе си ограничава възможностите за използването на НПВУ като финансов инструмент за по-бързо и по-успешно на преодоляването на икономическата криза породена от КОВИД.

4. *Липсва кумулативна оценка на въздействието по линия на политиките за климата и за опазване на околната среда от предложените мерки и реформи в НПВУ.* Такава няма нито в Част 4 Оценка на въздействието, нито в други части на плана. Декларативните твърдения за подобни ползи от отделните интервенции не са достатъчни, за да се предвиди общият краен ефект за „позеленяването“ на икономиката на България.

5. *Използването на средствата по НПВУ е силно неравномерно по години.* Ако през 2022 г. се предвижда използването на около 470 млн. лв., то за 2026 г. имаме 4,350 млрд. лв. 2026 година е и предпоследната година от финансовия период, когато ще трябва ударно да се харчат и парите по МФР. Знаем какво означава ударно харчене на милиарди в България и смятаме, че така заложената схема за изразходване на средствата по години поставя в риск цялостното изпълнение на плана, а оттам – и климатичните и природозащитните му цели.

6. *Демаркацията с инструментите на Кохезионната политика (КП) е описана неясно и общо и без конкретно разграничаване на областите на финансиране, както и без индикативни стойности по двете направления (МВУ и КП).* Проблемът не е решен и в приложението „Таблица за допълняемостта“ (table_complementary_BG_v1.1.pdf)

7. *Оценките на всички проекти (инвестиции) по линия на принципа DNSH (Да не се нанася значителна вреда) не са обосновани и от общ характер.* Общите записи в текстовете са абсолютно недостатъчни, за да се установи доколко реално и методологически вярно са правени тези оценки.

8. *Липсва информация, как предложените реформи и инвестиции в НПВУ ще привлекат допълнителен частен капитал, както с национален характер, така и с международен.* Не става ясно защо реформите и инвестициите особени в областта на декарбонизация и модернизацията на енергетиката, се разглеждат по модела на “хеликоптерните пари”, без да се използват всичките възможности за привличане нови инвестиции в тази област, която на глобално и европейско ниво, от много години не се нуждае от субсидии и 100% финансиране.

9. *НПВУ подлежи на ЕО по ЗООС и на Оценка за съвместимостта по ЗБР.* И двете оценки трябва да бъдат направени преди неговото приемане. Знаем, че такъв процес е започнал, но не знаем, нито как е инициран, нито докъде е стигнал.

3. Препоръки и предложения за промени, включително и в рамките на бюджета на климатичните и енергийните аспекти в НПВУ

Мярка/цел от НПВУ: *„Програмата за публична подкрепа за развитие на индустриални паркове и подобряване на инфраструктурната им свързаност“*

Предложение за промяна: В проект № 7 „Програма за публична подкрепа за развитие на индустриални паркове (ИП) и подобряване на инфраструктурната им свързаност“ липсва подкрепа за производството на „зелена енергия“ за собствените цели на инвеститорите в ИП и на самия парк като цяло. Общата формулировка за очакван принос чрез строителство на довеждащи жп връзки и изграждане на зарядни станции за електро- и хибридни автомобили, не доказва никакви климатични или екологични предимства, като се има предвид, че тепърва ще се установява на кои ИП да се предостави финансиране.

От екологична гледна точка, изградената довеждаща инфраструктура до ИП може да се окаже факторът, който да привлече колебаещи се инвеститори, така че те да не развият дейности върху земеделски или горски земи, а да предпочетат индустриалните паркове. В противен случай те би трябвало да финансират сами необходимата им инфраструктура.

Това обаче не е достатъчно, за да може предвиденото финансиране за подкрепа на ИП да получи „зелена светлина“ от ЕК. За целта съответните паркове трябва да бъдат дефинирани като „нисковъглеродни“ със съответните цели, индикатори и мониторинг. Само тогава те ще могат да преминат изискванията на таксономията.

Решението: трябва да се търси в посока на целенасочено стимулиране на производството и съхранението на енергия от ВЕИ за собствени нужди чрез облекчаване на административните процедури за инвеститорите в ИП, вкл. и когато двама или повече инвеститори биха желали да се организират в „енергиен кооператив“ за производство и съхранение на „зелена енергия“. Възможно е да се потърсят и финансови стимули, които трябва да бъдат на базата на финансови инструменти, а не толкова на директни грантови схеми.

Мярка/цел от НПВУ: *„Инвестиция 5: Проектиране, изграждане и въвеждане в експлоатация на инфраструктура за пренос на водород и нисковъглеродни газообразни горива за захранване на електроцентрали и други потребители във въглищни региони в Р България“*

Предложение за промяна: Написаното в НПВУ в тази област определено е изненадващо и коренно различно от целите в Плана за климат и енергетика и Националната енергийна стратегия. Спрямо другите два стратегически документа, водородът в НПВУ например вече заема централно място. Предвиденият ресурс само за производство на водород в периода 2021-2026 е 78.2 млн. лева, е в контраст с предвидените в ИНПЕК 3.45 мл. евро през 2030 г.

Развитието на газовата инфраструктура в НПВУ е пречупена през призмата на навлизането на водорода, за постепенно преустановяване на изгарянето на въглища. Следователно НПВУ не съдържа за цел отказването от значимата роля на изкопаемите горива (въглища и газ) в българската енергетика. Нещо повече, на пръв прочит читателят остава с впечатление, че това е едно намерение съобразено с европейските цели и подход, но при по-детайлен преглед прозира прикрита истина, че се проектира запазването на централите и тяхното бъдещо функциониране, които да оперират в хибриден режим в определен микс между природен газ, водород и биогаз. Цел, която е спестена на практика във всички стратегическите документи, но цел, която вероятно ще даде възможност на българската енергетика, спазвайки изискването за емитиране на до 550 гр. CO₂ на киловатчас след 2025 г. да продължи да работи в проекцията на същите централно базирани големи мощности и производства, които ще ограничат реалната енергийна децентрализация и енергийна независимост на общности и консуматори. Огромният

финансов ресурс заделен за хибридни газопроводи дава единствено тази спестена на читателите и експертите истина, а стои и въпросът дали ЕК ще допусне такива големи плащания, заради правилата за държавна помощ.

Решението: Алтернативно в частта на НПВУ за енергетиката трябва да видим и като реформа, и като инвестиция България да планира присъединяване към инициативата „European Hydrogen Backbone“. Реалното присъединяване към тази инициатива, трябва да започне като политическа, енергийна и икономическа подкрепа, начело на които стоят Министерството на енергетиката и Министерството на икономиката, както и Булгартрансгаз ЕАД. Включването на инфраструктурния оператор, както и финансовата подкрепа за водорода не само във въгледобивните региони, както и преработката на Енергийната стратегия до 2030 г. и Плана за климат и енергетика, заедно с останалите направления за финансиране, едното от които е НПВУ, е единственият начин, да бъде отхвърлена порочната практика на енергийните монополи, а това ще даде възможност за създаване на цял нов икономически сектор, базиран на производството и преноса на водород. Така ще спечелят не само няколко големи консуматора, които биха „заключили“ за дълъг период от време публични средства, но и цялата икономика.

Мярка/цел от НПВУ: *„Компонент „Транспортна свързаност“*

Предложение за промяна и решения: Независимо от запазването на целта, това е един от компонентите, в които виждаме отстъпление от първоначалния вариант на НПВУ. По-специално отстъплението се състои в отнемането на ресурс от първоначално предвидения за жп-сектора и прехвърлянето му към няколко нови дейности:

- Актуализиране на стратегическата рамка на транспортния сектор;
- Концептуално ново управление на безопасността на движението по пътищата в единна интегрирана стратегическа рамка за периода 2021-2030 г.;
- Подобряване на безопасността на движение по пътищата в Република България чрез създаване на условия за устойчиво управление на пътната безопасност;
- Интегриране на устойчивата градска мобилност в стратегическото планиране на регионалното и пространственото развитие;
- Осигуряване на устойчива транспортна свързаност чрез изграждане на участъци от Линия 3 на метрото в гр. София;
- Пилотна схема за помощ за обновяване на подвижен състав за градски и междуградски транспорт „Зелена мобилност“.

Сметките показват, че от първоначално предвидените за железопътни проекти 984,9 милиона лева по линия на МВУ, плюс 64 милиона национално финансиране, в актуалния вариант на плана остават 837,2 милиона лева от МВУ плюс 94,5 милиона лева национално финансиране, или едно общо намаление със 117,2 милиона лева.

Отбелязваме също, че 100 милиона лева от МВУ плюс 1 милион лева национално финансиране изглежда са предвидени за актуализирането на стратегическата рамка на сектора плюс останалите реформи. Предполагаме, че това са средства, които са необходими за тези цели. Но разписаните текстове представят една доста хаотична във времето картина на реформите.

Известно ни е, че към момента ЕК не подкрепя бъдещото финансиране на софийското метро нито през оперативните програми, нито през НПВУ. Смятаме, че е време за цялостна реформа на Софийски градски транспорт, която да позволи неговото поне частично самофинансиране.

Проектът за т. нар. „зелена мобилност“ е абсолютно необоснован както от гледна точка на климатичните политики, така и от гледна точка на териториалния обхват. Закупуването на автобуси с неясни

характеристики и при странни резултати на търговете, вероятно ще бъде продължено чрез този проект. Финансовата стойност на проекта – кръглите 100 милиона лева подкрепят това опасение.

Всичко това поставя под въпрос както изпълнението на конкретните цели по линия на транспортната свързаност, така и „зеления преход“ на сектора като цяло.

Решението: е да отпаднат всички реформи и инвестиции, които не са пряко свързани с развитието на жп-transporta, а именно:

- Концептуално ново управление на безопасността на движението по пътищата в единна интегрирана стратегическа рамка за периода 2021-2030 г.;
- Подобряване на безопасността на движение по пътищата в Република България чрез създаване на условия за устойчиво управление на пътната безопасност – 12 милиона лева.
- Осигуряване на устойчива транспортна свързаност чрез изграждане на участъци от Линия 3 на метрото в гр. София – 762,9 милиона лева.
- Пилотна схема за помощ за обновяване на подвижен състав за градски и междуградски транспорт „Зелена мобилност“ – 100 милиона лева.

Мярка/цел от НПВУ: *„Енергийна ефективност в сградния фонд“*

Предложение за промяна: За мерките за енергийна ефективност, насочените към жилищните сгради в НПВУ е предвидено да бъдат насочени около 1.5 милиарда лева. Въпреки различните обществени реакции, ако се спазват европейските цели и критерии в тази област, и ако се постигне правилно изпълнение, ползите от подобна инвестиция могат да бъдат добри и в съзвучие с европейските цели за декарбонизация. За съжаление обаче, заложеният обхват на проекта е силно ограничен, амбицията е далеч от националните и европейските цели за енергийна ефективност, а дългосрочният ефект от изпълнението му е съмнителен. Предвидените средства са насочени предимно към обновяване на многофамилни сгради с вече подадени заявления за участие в Националната програма за енергийна ефективност при 100% безвъзмездно финансиране и очакван минимален клас на енергийна ефективност В. Малка част от ресурса е заделен за обновяване на еднофамилни сгради по неясен към момента регламент, но отново при 100% безвъзмездно финансиране на енергоспестяващите мерки. Най-големият проблем от подобен подход, е че така заложения ресурс по НПВУ, всъщност ще достигне до много малък на брой сгради и граждани и че ще се размие и малкото останала инициативност за финансово самоучастие в процесите за реновиране на сградите. Не на последно място възложителите, в лицето на общините, ще бъдат натоварени с нетипични функции, а именно възлагане и технически контрол по целите и качеството на проектите.

Решението: За да не се допусне публично компрометиране на новите програми за енергийна ефективност, е необходимо да се създадат предпоставки за извличането на максимален обществен, икономически и екологичен ефект от тяхното изпълнение. Необходимо е преди финализирането на НПВУ в областта на „Енергийна ефективност в сградния фонд“ се въведат промени, които да осигурят:

- Разработване и изпълнение на проекти за цялостно сградно обновяване с включени мерки по сградната обвивка и сградните системи и приоритетно използване на енергия от възобновяеми източници;
- Въвеждане на задължително изискване за постигане на разходно-оптимални равнища на енергийна ефективност в целия жизнен цикъл на предложените енергоспестяващи мерки;
- Преминаване към модел на финансиране с постепенно увеличаване на самоучастието на собствениците на сградите (в т.ч. използване на публичните ресурси за разработка на финансови инструменти, за насърчаване на все по-голямо самоучастие и за постигане на все по-високи енергийни спестявания и екологични ефекти). Това ще осигури на достъп до програмата на всички етажни собственици, а не само на тези с вече подадени заявления за участие в НПЕЕМЖС;

- Активно прилагане на заложените в Закона за енергийна ефективност схеми за насърчаване, в т.ч. договори с гарантиран резултат и удостоверения за енергийни спестявания;
- Осигуряване на финансови механизми за безлихвено или нисколихвено кредитиране на самоучастието на собствениците чрез съществуващите специализирани фондове и частни финансови институции, и евентуално чрез бъдещия Национален декарбонизационен фонд;
- Разработване на механизми за включване на уязвимите домакинства в програмите за енергийна ефективност;
- Въвеждане на професионално управление на жилищните сгради с оглед на по-нататъшно подобряване и поддържане на жилищните сградни фондове;
- Постепенно преминаване на управлението на проектите от общините към асоциации на собственици и сертифицирани професионални ръководители на проекти;
- Приложение на системи за контрол на качеството и мониторинг на резултатите на всички етапи от инвестиционния процес с активното участие на собствениците на сградите;
- Подкрепа на мерки за интензивно обучение на участващите в инвестиционния процес, включително по отношение на дигитализацията и управлението на проектите;
- Създаване на електронен регистър за дигитални сградни дневници за по-добро планиране, подбор на бенефициентите и отчитане на резултатите от мерките по обновяване на сградния фонд;
- Провеждане на комуникационна кампания за разясняване на многобройните ползи от енергийната ефективност за крайните потребители.

4. Заключение и изводи

Убедени сме, че препоръките в това становище, които в по-голямата си част са напълно приложими и по всички направления ще бъдат подкрепени от отговорните европейски институции. Предлагаме те да бъдат отразени в окончателната версия на НПВУ, дори ако затова е необходима отсрочка за подаването му, каквато със сигурност ще бъде разрешена на други държави.

Заявяваме своята готовност за съдействие за преработването на Плана по посочените проблеми точки, като призоваваме ангажираните институции да се запознаят със становищата и на останалите заинтересовани страни изпратени към първата, втората и третата версия на НПВУ.

Призоваваме всички допълнителни предложения да бъдат аналитично прегледани, обвързани и структурирани, съответно интегрирани в НПВУ, което може да доведе до една по-зелена и по-богата България.

Вярваме, че българското общество все още може да се възползва оптимално от тази уникална възможност за ускорено, но устойчиво икономическо развитие и ще направим всичко по силите си това действително да се случи.

Основната цел НПВУ е да способства икономическото и социално възстановяване от кризата, чрез набор от мерки и реформи, които не просто да възстановят потенциала за растеж на икономиката, но и да го развият, като осигурят устойчивост на негативни външни въздействия. Но реално голяма част от мерките НЕ осигуряват постигане основните цели - модернизация, устойчивост и зелен преход. Огромна част от средствата са за ремонти и по никакъв начин не се вижда как ще се гарантират съществуващите и ще се създадат нови работни места. Липсват ключови мерки в сферата на кръговата икономика - реално насърчаване на иновации в зелена икономика, подобро управление на отпадъци, електрификация на индивидуалния и обществен транспорт, създаване и подкрепа за къси вериги на доставки и др. Не се вижда как може да се развива кръгова икономика на ниво общини.

Концепцията за Кръгова икономика е основна стратегическа насока за ЕС и е утвърдена като такава с Пакета за Кръгова икономиката ЕС от 2015 г. Тази концепция е интегрирана във всички европейски стратегически документи – Европейската Зелена сделка, Ревизираното европейско законодателство за отпадъците, Европейският план за действие за Кръгова икономика, Европейската стратегия за пластмасите, Европейската стратегия за МСП, Европейската стратегия за индустриално развитие. Би следвало да очакваме тази концепция да е намерила реално място и в четирите стълба на НПВУ.

В първия стълб в НПВУ Иновативна България, където са очертани 3 Области на политика (ОнП) - “Образование и умения”, “Научни изследвания и иновации”, “Интелигентна индустрия” - възможностите за развитие на политиките за **кръговата и био-икономика следва да бъдат отразени във всички ОнП**. За съжаление, липсва всякаква конкретика в тази насока и можем само да се надяваме, че необходимите образователни потребности и умения за прилагане на кръгова и биоикономика и ще бъдат отразени в предвидените реформи и инвестиции в ОнП “Образование и умения”.

Във 2та за този стълб ОнП – “Научни изследвания и иновации”, се споменава единствено, че по отношение на необходимостта от Допълняемост и демаркация с инструментите на Кохезионната политика, проектите ще допълват усилията за развитие на иновациите и научните изследвания като решаващ фактор за излизане от кризи, икономическо възстановяване **и преход към кръгова и зелена икономика**.

По отношение на 3та ОнП “Интелигентна индустрия”, то тук има включена *Програма за подпомагане процеса на преход към кръгова икономика в предприятията*.

Проектът предвижда предприемане на реални стъпки за трансформиране на икономиката от линейна към кръгова, изпълнявайки ангажиментите на страната по постигане на заложените в европейското законодателство и цели за климатично неутрална икономика. Основната цел на инициативата е подпомагане на големите предприятия за преход към кръгова икономика при въвеждане на рециклиращи технологии, стандартизиране в областта на околната среда и насърчаване на екоиновациите. Проектът включва анализ на отпадъчни потоци и обследване на предприятия за осъществяване на индустриална симбиоза, подпомагане на предприятията за въвеждане на екологични стандарти, подпомагане въвеждането на екоиновации в предприятията, за намаляване замърсяването на околната среда и по-ефективно използване на ресурсите, разработване на демонстрационни проекти за чисти технологии и осигуряване на стартов капитал за насърчаване развитието на нови бизнеси в областта на кръговата икономика. Програмата ще се осъществява с финансови инструменти. До тук добре, но всичко това следва да се вмести в общия планиран ресурс от 100 млн. лв. с период на изпълнение 2021- 2025 г., което е доста нереална амбиция.

За постигане на устойчиво използване и управление на ресурсите като условие за трансформиране на икономиката от линейна в кръгова и намаляване на ресурсната и енергийна интензивност, предприятията ще получат подкрепа за въвеждане на нисковъглеродни, ресурсно и енергоефективни технологии, насърчаване на ефективното използване на ресурсите по време на целия жизнен цикъл на продуктите,

както и разработване и внедряване на иновации в областта на кръговата икономика съгласно Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2021-2027. Проектното предложение по Плана допълва тези интервенции като е насочено към големите предприятия, докато интервенциите по Кохезионната политика са насочени към малките и средни предприятия.

Похвално е, че в новата версия на плана се предвижда засилване на частта, предвиждаща предоставяне на подкрепа за развитието на МСП. Обособен е нов елемент – Програма за икономическа трансформация, мобилизираща значителен ресурс (900 млн. лв. за сметка на МВУ и допълващо частно съфинансиране на стойност 828 млн. лв.).

Липсват обаче ясни критерии и цели за трансформация - като брой и % МСП, а и като дял от икономиката - иновативни, модерни, зелени икономически единици и дял от БВП.

Във втория стълб в НПВУ Зелена България също следва да очакваме реалните инвестиции и реформи за прилагане принципите на кръговата и био-икономиката. Това може да стане и в 3те предвидени ОнП: “Кръгова и нисковъглеродна икономика”, “Биоразнообразие” и “Устойчиво селско стопанство”.

В целите на ОнП “Кръгова и нисковъглеродна икономика” не се споменават възможности за промяна на модела на развитие на икономиката, а само се говори за намаляване на енергийната интензивност и либерализация на пазара. В тази ОнП следва да се насърчат подходи за повишаване на разбирането и капацитета в администрацията на национално, регионално и местно ниво както, както и сред местната икономическа екосистема и бизнес инфраструктура по отношение на прилагане и внедряване на принципите на кръговата икономика.

Също така следва да се даде приоритет на дейности за:

- Развиване на научни, научно изследователски и технически дейности
- Проектиране, дизайн на иновативни продукти
- Провеждане на изследвания и внедряване на иновации
- Разработване на прототипи и тестване.

Индустриите и секторите с висок потенциал за прилагане на принципите на кръговата икономика да бъдат ясно споменати и насърчавани за прилагане на тези принцип:

- Електрически, електронни и ИКТ
- Автомобили, авточасти, автомобилни гуми и батерии, както и създаване на нова регулаторна рамка за батериите, която ще осигури по-високо рециклиране, издръжливост и ще насърчи кръговия потенциал на батериите
- Опаковане и производство на опаковъчен материал (хартия, стъкло, метал)
- Производство и услуги, които използват пластмаси
- Текстил, текстилни стоки и облекло
- Индустриално и жилищно строителство
- Производство, съхранение и търговия с храни
- Инсталации за третиране на отпадъци.

НПВУ следва да включи и разработка и внедряване на държавни и общински програми и схеми за кръгова икономика, свързани с:

- Предотвратяването на отпадъци (особено пластмаси)
- Индустриалната симбиоза
- Повторното използване (напр. Центрове втора ръка, пренасочване, преработване и т.н.)
- Ремонтване (кафенета за ремонт / ремонтни центрове и др.)
- Продукта като услуга
- Ефективността на ресурсите на предприятията (МСП или други)

- Кръговия и устойчив туризъм (особено пластмасите)
- Рециклирането (например внедряване и усъвършенстване на модели с разширена отговорност на производителя, пластмаси и др.)
- Оползотворяването (напр. Оползотворяване на органични отпадъци и др.)
- Социални предприятия в кръговата икономика
- Финансови схеми за иновации в рамките на малкия бизнес
- Предприемачество за кръгова икономика
- Данъчни реформи, благоприятстващи кръговата икономика
- Цифровите инструменти за кръговата икономика
- Обществени поръчки с критерии за кръгова икономика и кръговост

В ОнП “Биоразнообразие” са предвидени мерки в насока осигуряване на ефективно управление на Националната екологична мрежа и защита на природни местообитания и видове с европейско и национално значение за преустановяване загубата на биологично разнообразие, които обаче НЕ са ефективни.

Така например размерът на заложените средства - малко на 32 млн е нищожен. В същото време създаването на нова структура и писането на планове НЕ води до реални мерки за създаване на работни места, реални мерки по защита и подобряване на състоянието на целевите за опазване видове и местообитания, на защитените територии и в горите, вкл. тези в населените места

Нашите конкретни предложения по отношение на ОнП “Биоразнообразие” са:

- да се въведе ясна цел - по примера на други страни-членки на ЕС, например Полша - за крайното състояние, в което искаме да видим биоразнообразието в страната след период от 5-7 години
- да се включат учени и изследователи от академични и неправителствени среди и да се финансира тяхната работа по планирането и изпълнението на мерките
- в спешен порядък да бъдат приети всички предложени проекти за управление на паркове, защитени територии и защитени зони, както и планове за защита на видове
- да се осигурят мерки за строга защита на видове и местообитания според членове 12 и 13 от Директивата за за хабитатите
- да се включи разработката на конкретен - с ясни цели и времеви рамки - План за развитие на биоикономиката и използването на биологичните системи по ефективен начин, без да се разрушат условията за нейната регенерация, и следователно нейната способност да устоява на въздействията на човека
- да се внедрят нови икономически модели, с които да се приложат методите на икономика на околната среда и екологичната икономика към емпиричната биология
- да се предвидят мерки за опазване и увеличаване на горите, включително в урбанизираните територии
- да се предвидят средства за изработване и прилагане на планове за управление на защитените територии.

В ОнП “Устойчиво селско стопанство” – по отношение на кръговата и биоикономиката само се представят предизвикателствата и проблемите със селскостопанските отпадъци, хидромелиорациите и др. Следва да се включи по категоричен и финансово осигурен начин подкрепа за устойчиво земеделие и прилагане на принципите на кръгова икономика и биоикономика в земеделието.

В третия стълб в НПВУ Свързана България предпоставки за прилагане на принципите на кръговата икономика и биоикономика трябва да се предвидят в ОнП “Местно развитие”. Доколкото и както е казано в документа, реиндустриализацията на страната има пряка връзка и с регионалното развитие, доколкото като експлицитна цел на политиката е изведено привличането и стимулирането на инвестиции за балансирано социално и икономическо развитие на регионите и на общините. Изпълнението на тази цел ще се постигне чрез изпълнение на държавната политика за индустриалните паркове от страна на държавата и на общините и трябва да се съобрази с прилагането на кръгова и биоикономика и подпомагане на усилията в тази насока от общини, бизнес и обществото. Този принцип трябва да се прилага и в предвидената програма за изграждане/доизграждане/реконструкция на водоснабдителни и канализационни системи и пречиствателни станции за отпадни води за агломерациите между 2 000 и 10 000 е.ж.

Предвидените реформи и инвестиции по 4тия стълб в НПВУ Справедлива България и свързането им с принципите на кръговата икономика можем да търсим ОнП “Бизнес среда” и “Социалното включване”. За да се постигне ефективното укрепване на потенциала за устойчив растеж и повишаването на устойчивостта на българската икономика, освен адресирането на възпиращи фактори в бизнес средата и разгръщане на потенциала на електронното управление за подобряването ѝ, както е разработено в настоящия план, трябва да се потърсят начини за създаване на подходящи условия именно за внедряване на кръговата и биоикономиката по начин, който улеснява бизнеса, стимулира чрез административни мерки и разяснява на хората ползите и начините това да стане. По същия начин трябва да разгледаме и областта на политика за “Социално включване”. Предвидените мерки за подпомагане, подкрепа, насърчаване, обучение, предвидените реформи и инвестиции трябва да са в духа на посочените горе приоритети и по начин, който не противоречи на принципите и формите за био и кръгова икономика и да се осигурява пътя за преход в тази насока.

Приложение № 3. Препоръки към компонент “Нисковъглеродна икономика”, област на политика “Устойчиво селско стопанство”, стълб 2.Б Зелена България, НПВУ, версия 1.2 от 16.04.2021 г.

Компонент Устойчиво селско стопанство е с бюджет от 871,7 млн. лв и са предвидени 3 основни реформи:

- **Най-много средства 848 млн. лв (97,3%)** са предвидени за **хидромелиорации**. Предлага се целият ресурс ще се използва за ремонт и модернизация на 265 хидромелиоративни съоръжения, като 90 % от този ресурс, а именно 764,46 млн. лв. са предвидени за 163 напоителни съоръжения (канали, помпени станции и други), собственост на дружеството „Напоителни системи“ ЕАД, а останалите 88,12 млн. лв са за ремонт и възстановяване на 102 отводнителни съоръжения (защитни диги, отводнителни канали, помпени станции) и язовири, държавна собственост, управлявана от МЗХГ.

- За *Дигитализация на процесите от фермата до трапезата* е планиран ресурс от 23.9 млн. лв. или 2,7%. Проектът предвижда изграждане на цялостна Електронна информационна система в земеделието /ЕИСЗ/, която трябва да интегрира съществуващите системи и да се изградят нови модули за използване на торове и препарати, за проследяване на производството и потреблението на хранителни продукти, модул за обучения. Най-интересен е модулът *мрежа от полски сензори и сензори за дъжд и разработване на модул за управление на данните, която да осигурява информация за почвена влага, температура на въздуха и почвата и количество на валежите*.

- За последната дейност *Актуализиране на стратегическата рамка на аграрния сектор* не са предвидени средства. Но това би следвало да е постоянна дейност на държавата.

От една страна, подобряването на състоянието на хидромелиорациите е важно за устойчиво развитие на българското земеделие и използване на водните ресурси. В плана са направени подробни анализи и изчисления за планирани разходи само за малка част от показателите и очакваните ефекти - за намаляване на загубите за вода и за очаквани екологични ползи.

От друга страна, изтъкваме множество и сериозни недостатъци на предвидените реформи и проекти:

- Безспорно хидро-мелиоративната инфраструктура в България е в окаяно състояние и в нея трябва да се инвестира, но в плана за възстановяване това е почти единствената мярка. Изглежда, че са включени стари проекти, за които досега не е имало финансиране, вместо да се анализират нови предизвикателства и възможности;

- Голяма част от инвестицията на стойност 764 млн. лв. е за обекти, *които* НЕ са държавна собственост, съгласно чл. 2, ал. 4 от Закона за държавна собственост, защото са собственост на държавно търговско дружество „Напоителни системи“ ЕАД. При евентуелен фалит на държавното дружество има риск от публична продажба (кредиторите имат предимство пред акционерите, т.е. държавата);

- Липсва анализ за състоянието „НС“ ЕАД, административен капацитет, финансови показатели и готовност да се справи с предложения проект;

- Липсва анализ на политическия риск (отпусканите количества вода могат да се използват за натиск и корупционни искания);

- Не са допустими други бенефициенти като Сдружения за напояване – т.е. съществува явен риск от нарушаване на общностното законодателство в областта на конкуренцията;

- Недостатък на Плана за модернизация на хидромелиорациите е липсата на комплексен технико-икономически анализ, а именно:

○ Необходимост от ОВОС

○ Необходимост от напояване (площи и количества вода) за всяко съоръжение и общо. Очаквани количества доставена вода, обезпеченост с вода, особено в години с ниски валежи

○ Приоритетни региони спрямо засушаване, отглеждани култури и др.

○ Комплексен финансов анализ – очаквано намаление/увеличение на разходите, цена на доставената вода и т.н. Съществува реален риск да се възстановят съоръжения, които ще останат неизползвани.

- Не е посочено какъв процент (дял) от съоръженията за напояване и отводняване ще се възстановят, размер на земеделски площи, които ще могат да обслужват;

- Липсва връзка с науката и внедряване на модерни технологии. Предвидено е само ремонт на инфраструктурата, която е проектирана преди повече от 50 години при съвсем различна структура на собствеността на земята и земеделското производство (изцяло държавна собственост с големи кооперации). Възможен риск е използването на остарели технологии и методи, които не отговарят на съвременните изисквания;

- Твърде висок процент за СМР;

- Липсва връзка на предлаганите инвестиции със системата за измерване на влажността;

- Планът е твърде амбициозен – предвидено е едновременно да се реализират всичките 265 проекта. Риск от висок процент на неизпълнение.

- По отношение на предвидената система за *Дигитализация на процесите от фермата до трапезата* липсва анализ за готовността на използването ѝ (техника, човешки ресурси, обучение на земеделските стопани), особено в контекста за интернет покритие в селските райони.

С оглед на гореизложеното, отправяме следните препоръки:

- В ОнП “Устойчиво селско стопанство” е необходима диверсификация на предвидените инвестиции в НПВУ – включване на инвестиции за кръгова и биоикономика и адресиране и на проблемите със селскостопанските отпадъци;

- Увеличаване на инвестициите за дигитализация;

- По отношение на хидромелиорациите:

○ Изпълнението на НПВУ трябва да бъде съпроводено от смяна на модела на собственост на напоителните съоръжения, така че да се гарантира, че същите ще останат държавна собственост, а „Напоителни системи“ ЕАД ще е само оператор. Такива модели следва да се прилагат за отводнителните съоръжения, както и при доставката на вода за населението;

○ Да се предвидят мерки за включването на Сдруженията за напояване като бенефициент на предвидените инвестиции за хидромелиорации и напояване в ОнП “Устойчиво селско стопанство”;

○ Необходимо е да се направи комплексен анализ за всяко съоръжение, както е посочено по-горе;

○ Засилване връзката с науката и внедряване на иновациите, чрез включване на Селскостопанска академия в анализа и внедряване на модерни технологии в напояването и хидромелиорациите;

○ Да се включат добри практики, прилагани в други държави – например използване на пречистени води за напояване, изграждане на фотоволтаични съоръжения върху водното огледало на язовирите.